

Олена Юріївна САШУРІНА,

провідний фахівець відділу організації служби

Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Інституційні та законодавчі можливості українського механізму боротьби з корупцією розширюються щороку. Така динаміка пов'язана із

нагальною потребою розбудови прозорого механізму роботи державного апарату влади та залучення міжнародних інвестицій у стратегічні сфери суспільного життя. Визначаючи корупцію як «корисливе використання посадовою особою державних органів влади свого службового становища для власного збагачення» [2, с. 47], необхідно виокремити її бюрократично-деструктивний характер, що породжує гальмівні процеси проникнення якісних змін, демократичних цінностей, свободи та справедливості у сучасному суспільстві.

Реформа чинного антикорупційного механізму в Україні має за останні роки декілька важливих прогресивних напрямів, серед них: запровадження прозорої системи декларування доходів, а також створення ряду контролюючих антикорупційних органів (Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд). Серед позитивних нововведень у системі боротьби з корупцією є впровадження так званого інституту викривачів, основним завданням якого є повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», отриманої під час здійснення трудової, професійної, господарської, наукової діяльності, проходження служби чи навчання тощо [3].

Наразі інститут українського викривальництва має ряд функціональних недоліків. За міжнародною практикою, що вже давно зіткнулася з впровадженням даного інституту, створено надійні механізми захисту даної категорії осіб від дискримінації та переслідувань за надання відповідних повідомлень. Що ж до України, то наразі зроблені рішучі кроки у цьому напрямі. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» (далі – Закон), що був розглянутий та прийнятий у 2020 році, започаткував Єдиний портал повідомлень викривачів. Це дає змогу уніфікувати отримані повідомлення та забезпечувати захист персональних даних осіб, що надали інформацію конфіденційно. Проте серед недоліків такого механізму слід виокремити, за даними Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції в Україні, неоднакову імплементацію положень Закону у вищезазначених органах боротьби з корупцією, адже кількість повідомлень про корупцію, у т.ч. повідомлень викривачів, дуже різниться між різними органами виконавчої влади. Наразі лише НАЗК надає інформацію про кількість судових справ щодо захисту прав викривачів. Станом на серпень 2021 року НАЗК бере участь у 79 судових справах щодо захисту прав викривачів, 42 із них – відкриті з 01.01.2020 р. [1, с. 99].

Наступним викликом, що стоїть перед українським антикорупційним механізмом, є здійснення об'єктивної оцінки повідомлень, що надходять

від викривачів, та встановлення норм відповідальності даної категорії осіб за завідомо неправдиві повідомлення. Така необхідність має цілком обґрунтований характер, що пояснюється необхідністю запобігання не-виправданих кадрових, матеріальних та часових ресурсів на розгляд таких повідомлень. При цьому для держави постають ризики великої кількості звернень до Європейського суду з прав людини осіб, щодо яких постали неправдиві звинувачення щодо вчинення корупції, у результаті яких вони втратили ділову репутацію, довіру, а також зазнали матеріальних збитків. Значні фінансові відшкодування для держави при цьому є, знову ж таки, підтвердженням низької якості законодавчої процедури розгляду повідомлень викривачів.

Питання щодо фінансової винагороди викривачів, які мають змогу за Законом отримати близько 10 % від суми, що стала предметом корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, потребує перегляду. Це положення виходить із рекомендацій, що містяться у Директивах Європейського Союзу, основа яких вказує все ж на відсутність таких винагород. Така думка є правильною, адже, з метою зменшення кількості неправдивих повідомлень, викривач повинен керуватися не особистими мотивами збагачення, а постулатами справедливості, які виходять із інтересу забезпечення суспільного блага.

Отже, інститут викривачів є новим суспільним феноменом для української антикорупційної реформи. Проте його роль не повинна знецінюватися, адже, враховуючи практику зарубіжних країн, зокрема яскравим прикладом є Південна Корея, яка за даними Transparency International входить до топ-50 найменш корумпованих країн світу і саме завдяки впровадженню механізму викривальництва і досягла таких показників, такі заходи є цілком виправданими та ефективними при їх послідовному здійсненні. Важливо аби для України були вирішені питання охоплення сфери дії Закону не лише у державному сегменті, а й у приватному, що є питанням наступних наукових розвідок.

Список бібліографічних посилань

1. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / [О. Калітенко, О. Леменов, Б. Малишев, А. Марчук, К. Сердюк, Р. Сіверс, М. Хавронюк, В. Чумак]; За заг. ред. М. Хавронюка. К.: Мишалов Д. В., 2021. 239 с.
2. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров та ін.; за ред. А. М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. Київ: ДННУ «Акад. фін. управ. ління». 2013. 666 с.
3. Деркач С., Карпова О., Леончук О., Луцик В. Практичний посібник щодо роботи з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Київ. 2021. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Guide-final.pdf> (дата звернення 15.11.2021).

Одержано 16.11.2021